

Asia: VN/30583/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston maaseutupoliittiseksi selonteoksi eduskunnalle

1. Yleiset huomiot

Mitä ajatuksia selontekoluonnos herättää? Huom. Ilmoita tässä, mikäli yksityishenkilönä haluat, että lausuntosi näkyy myös hankeikkunassa.

Taiteen edistämiskeskus (Taike) kiittää maa- ja metsätalousministeriötä mahdollisuudesta lausua maaseutupoliittisen selonteon luonnoksesta. Selonteko tarjoaa hyvän kuvan maaseutupolitiikan nykytilasta ja tavoitteista, mutta taiteen ja kulttuurin rooli maaseudun elinvoiman, uudistumisen sekä henkisen kriisinkestävyyden vahvistajana mainitaan selonteossa vain marginaalisesti.

Tuore kulttuuripoliittinen selonteko (VNS 8/2024 vp) ja siihen tehty sivistysvaliokunnan kannanottoehdotus (SiVM 5/2025 vp) korostaa useaan otteeseen taiteen ja kulttuurin alueellisen ja paikallisen saatavuuden tärkeyttä. Kannanottoehdotukseen sisältyy myös tavoite varmistaa taiteen ja kulttuurin strateginen asema keskeisten ministeriöiden ja politiikka-alojen käsittelyssä. Nyt käsillä olevassa maaseutupoliittisen selonteon luonnoksessa kulttuurin rooli maaseudun elinvoiman lisääjänä on kaventunut muutamaan kehittämissuositukseen, jossa kulttuuria käsitellään lähinnä paikallisyhteisöjen, vapaaehtoistoimijoiden ja järjestötoiminnan kehittämiskysymyksenä. Kulttuurilla on kuitenkin lukuisia yhtymäkohtia mm. maaseudun elinkeinotoiminnan kehittämiseen ja uudistumiseen sekä asuttavuuden säilyttämiseen. Aliarvioiva kehystys voi peittää alleen toiminnan ammattimaisen, kaupallisen ja yhteiskunnallisesti merkittävän ulottuvuuden.

Valtion samanaikaisesti toteuttamat alue- ja sivistyshallintouudistukset ohjaavat jatkossa luovien alojen kehittämistoimintaa (elinvoimakakeskukset) ja taidehallintoa (taide- ja kulttuurivirasto) yhteistyöhön. Maaseutualueiden erityistarpeet voidaan tunnistaa ja huomioida syntyvissä yhteistyörakenteissa paremmin, jos näkökulmaa tuetaan aktiivisesti myös maaseutupolitiikan puolelta. On myös olemassa vahvaa näyttöä poikkihallinnollisen yhteistyön ja rahoituksen toimivuudesta suunnattaessa julkista tukea maaseudun yhteisöllisyyden lisäämiseen ja tunnettuuden kasvuun kulttuurin keinoin (ns. hama-avustus).

Jos taiteen ja kulttuurin asema maaseutupolitiikassa ymmärretään vain harrastamisen ja vapaaehtoistoiminnan kautta, hukataan se potentiaali, joka tuottaa luovia, uniikkeja ja kansainvälisesti kiinnostavia taide- ja kulttuurisisältöjä myös maaseudulla.

2. Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmään liittyen olennaiset?

Leader-toimintaryhmät ovat keskeisessä asemassa paikallislähtöisen kulttuuritoiminnan tukemisessa maaseudulla. Maa- ja metsätalousministeriön laatiman arvion (2024:3) mukaan kulttuurihankkeille on vain vähäisesti rahoitusmahdollisuuksia eikä esimerkiksi taide- ja kulttuuritapahtumien ja -sisältöjen rahoitukseen maaseudulle ole juuri sopivaa, alueellisesti tasapuolista välinettä. Arviossa todetaan, että ”Kulttuurihankkeiden kohdalla [valtion] rahoituksen saaminen on koettu hyvin merkittäväksi, sillä varsinkin pienten kuntien mahdollisuudet kulttuuripanostuksiin ovat hyvin vaatimattomat.”

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Kuluvalla ohjelmakaudella on onnistuttu luomaan yhteys toimintaryhmien strategisen suunnittelun ja valtakunnallisesti merkittävien taide- ja kulttuuripoliittisten ohjelmien välille. Tätä yhteyttä on tarpeen edelleen vahvistaa. Yhteyden tiivistämistä edistäisi se, että uudesta taide- ja kulttuurivirastosta nimettäisiin jatkossa edustaja maaseutupolitiikan neuvostoon.

Taide- ja kulttuuripolitiikan sekä kulttuurihallinnon tuntemus on erityisen tärkeää silloin, kun paikallista rahoitusta, kuten Leader-rahoitusta, kuntien kulttuuritukea tai yksityisten säätiöiden tukea, hyödynnetään ensivaiheen toimissa ja halutaan siirtyä kohti laajempien kokonaisuuksien tai toiminnan syste-maattista kehittämistä.

3. Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutualueiden tilannekuvaan ja muutostekijöihin liittyen olennaiset?

Selonteko kuvaa hyvin väestökehitystä, elinkeinorakenteita ja palvelujen saavutettavuutta, mutta kulttuuripalvelujen, kulttuuriyrittäjyyden ja -infrastruktuurin merkitys maaseudun elinvoiman ja osallisuuden vahvistajina täydentäisi kuvaa. Taide- ja kulttuuritoiminta edistää paikallistaloutta tapahtumien, matkailun ja luovan alan työpaikkojen kautta sekä vahvistaa yhteisöllisyyttä, hyvinvointia ja henkistä kriisinsietokykyä erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Näiden vaikutusten tunnistaminen edellyttäisi lisätarkastelua maaseudun erityispiireet ja kaupunkialueista poikkeavat tarpeet huomioiden.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Maaseutualueiden tilannekuvasta puuttuu tai siinä on vain ohuesti esillä myös erilaiset kulttuuriset muutostekijät. Väestörakenteen kehityksessä on esim. havaittavissa sukupuolittuneita muuttoliikkeitä, jossa nuoret naiset muuttavat maaseudulta pois ja nuoret miehet jäävät alueelle. Vaikka tilanne selittyy ensisijaisesti koulutusmahdollisuuksilla ja työmarkkinatilanteella, vaikuttavat taustalla myös ns. pehmeät vetovoimatekijät. Selonteossa todetaankin, että maaseutuyhteisöjen yhteisöllisyys ja vastaanottavuus sekä ”rakentava, kunnioittava puhe”, ovat keskeisiä veto- ja pitovoiman tekijöitä. Tällaisia tekijöitä on mahdollista edistää aktiivisen kulttuuripolitiikan ja käytännön taide- ja kulttuuritoiminnan keinoin.

Nykyinen yhteiskunta- ja väestökehitys, kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus, työn ja asumisen monipaikkaisuus luovat tarpeen palvelurakenteen uudelleenarvioinnille. Maaseutumaisilla alueilla on tarpeen kiinnittää huomiota yhdenvertaisiin toimiala- ja yrityskehityksen mahdollisuuksiin. Kulttuuripalveluita ei voi rakentaa ainoastaan kansalaisjärjestötoiminnan varaan. On tärkeää turvata palvelulinkeinot alueilla myös ammattimaisesti hoidettuina ja julkisina palveluina.

4. Kansallinen maaseutuvisio

Onko selonteossa kuvattu maaseutuvisio olennainen?

Selonteon visio esittää elävän maaseudun muodostavan turvallisen, toiveikkaan ja menestyksekkään tulevaisuuden ytimen. Taiteen edistämiskeskus yhtyy vision positiiviseen tulevaisuuskuvaan, mutta korostaa, että sen saavuttaminen edellyttää kulttuurin merkityksen tunnistamista keskeisenä voimavarana. Kulttuurin keinoin vahvistetaan yksilöiden osallisuuden ja toimijuuden kokemusta ja yhteisöjen yhteenkuuluvuuden tunnetta – molemmat ovat ratkaisevia kokonaisturvallisuuden ja maaseudun eheän kehityksen kannalta.

Puuttuuko maaseutuvisiosta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Vision toteutuminen edellyttää myös, että kansallisen rahoituksen kriteeristöjä ja mittaristoja tarkastellaan ja kehitetään jatkossa yhä enemmän niin, että ne huomioivat maaseutu- ja kaupunkialueiden erilaiset lähtökohdat ja tukevat tasapainoista kehitystä koko maassa.

5. Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuosituks (Anna vastaukset monivalintakysymykseen kohdassa seitsemän Muut täydennystarpeet)

Ovatko selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja kehittämissuosituks (24 kpl) olennaiset?

-

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet (1-3 kappaletta)?

-

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit tavoitteisiin tavoitekohtaisesti:

-

**Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset kehittämissuositukset (1-5 kappaletta)?
(Merkitse kehittämissuosituksien numerot 1-24)**

-

Puuttuuko poikkihallinnollisista tavoitteista tai kehittämissuosituksista jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit kehittämissuosituksiin suosituskohtaisesti:

-

6. Liite: Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus

Ovatko liitteessä kuvatut maaseutualueiden nykytilanne ja muutostekijät olennaiset?

-

Puuttuuko nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvauksesta jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

7. Muut täydennystarpeet (anna tässä kohdassa vastaukset kohdan viisi monivalintakysymyksiin)

Onko selonteossa muita täydennystarpeita?

Taiteen edistämiskeskus hallinnoi vuosina 2022–2024 parlamentaarisen HAMA-työryhmän myöntämää avustusta harvaan asutun maaseudun kulttuuritoimintaan. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisun (2024:3) mukaan hankkeilla on ollut merkittävä vaikutus verkostojen vahvistumiseen, uusien toimijoiden mukaantuloon ja alueen elinvoiman lisääntymiseen. Rahoitukselle on selkeää kysyntää, ja HAMA-rahoituksen päättymisen jättää merkittävän aukon kulttuuritoiminnan resursseihin. Raportti suosittaa, että kulttuurirahoitusta jatketaan valtion varoista olemassa olevien rahoituskanavien kautta.

Taiteen edistämiskeskus tukee kehittämissuosituksen nro 17 ehdotusta “vahvistaa maaseudun paikallisyhteisöjen, kansalais- ja vapaaehtoistoimijoiden toimintaedellytyksiä” myös kulttuuritoiminnassa. Suositusta esitetään täydennettäväksi kirjauksella, jonka mukaan

poikkihallinnollisia rahoitusmalleja ja resursseja hyödynnetään jatkossakin kulttuuritoiminnan rahoituksen turvaamiseksi.

Huntus Antti
Taiteen edistämiskeskus